

Olszewska, Barbara / Palacz, Ryszard

Galileana w zbiorach polskich

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 11/1-2, 71-87

1966

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Olszewska, Ryszard Palacz

GALILEANA W ZBIORACH POLSKICH

Nie tak dawno cały cywilizowany świat obchodził uroczyste rocznicę urodzin Galileusza, którego osobowość oraz działalność naukowa i jej wpływy nie tracą na sile atrakcyjnej. Akademie, sesje i kongresy naukowe, publikacje, którymi w 1964 r. uczczono Galileuszowe czterystoletcie¹, nie miały w sobie nic z doraźnych imprez rocznicowych, a dały jedynie świadectwo, jak poważną, trwałą i owocną pozycję w nauce współczesnej stanowią studia nad życiem i dorobkiem Galileusza.

Szczególny aspekt tych studiów, nadal wzmagający zainteresowanie *galileanami* historyków nauki, zwłaszcza polskich, rysuje się żywo w świetle pięćsetlecia urodzin Mikołaja Kopernika, które przypada w 1973 r. Odczuwa się bowiem poważny brak monograficznych opracowań pośrednich wpływów nauki Kopernika oraz działalności tych przedstawicieli jego myśli w Polsce, którzy ideę i teorię Kopernikowską czerpali we Włoszech od Galileusza. Trzeba podkreślić zarazem brak opracowań pomocniczych w tym zakresie: w *Bibliografii Kopernikowskiej, 1509—1955* Henryka Baranowskiego (Warszawa 1958) z samego założenia „piśmiennictwo należące do obwodu bibliografii potraktowane zostało w małym zakresie (np. co do Galileo Galilei)” (s. 7). Podano tu zresztą *galileana* dawniejsze.

W ostatnich latach liczba *galileanów* niezmiernie powiększyła się i powiększa, przede wszystkim w literaturze naukowej włoskiej, amerykańskiej, rosyjskiej i francuskiej. Symptomaticznie wzrastającej częstotliwości bezpośrednich kontaktów badawczo-naukowych z dziełem Galileusza jest np. opublikowany przez R. Tatona inwentarz egzemplarzy oryginalnych wydań pism Galileusza, wznowień, komentarzy oraz tłumaczeń dokonanych za jego życia, które znajdują się w siedmiu wielkich bibliotekach paryskich². Kontynuację i rozwój piśmiennictwa w wyniku dalszych badań galilejańskich nietrudno przewidzieć; choćby w związku z ułatwieniem dostępu do pism Galileusza przez realizowaną reedycję anastatyczną drugiego (z uzupełnieniami i poprawkami) wydania *Le opere di Galileo Galilei. Edizione nazionale* z lat 1929—1939, podjętą w 1964 r. we Florencji przez włoski komitet obchodów galilejańskich³. Plan wydawniczy komitetu objął ponadto ok. dziesięć tomów studiów i materiałów, koncentrując uwagę stu kilkudziesięciu znakomitych naukowców na całym świecie na tematyce galilejańskiej. Przygotowany m. in. zbiór ok. stu dwudziestu esejów *Saggi su Galileo Galilei* stanowi przegląd bodaj najważniejszych zagadnień — od myśli pregalilejańskiej do galilejańskich elementów w kulturze nowoczesnej.

L'aggiornamento e il perfezionamento della bibliografia galileiana,

¹ Por. np. sprawozdania i informacje dotyczące przebiegu Roku Galileusza w „Kwartalniku” nr 3/1965, ss. 325—330, 454—455, 492.

² Zob. w części IV niniejszego zestawienia: Taton R., *Les oeuvres [...]*.

³ Zob. w części II niniejszego zestawienia *Le opere [...]*.

oggi incompleta e del tutto arretrata — gruntowne przepracowanie i uzupełnienie nieaktualnej i nieścisłej bibliografii galileanów wysunął jednak włoski komitet uczczenia rocznicy urodzin Galileusza na pierwsze miejsce wśród podstawowych zadań pizańskiej Domus Galilaeana; po tym arcybogatym piśmiennictwie nie ma bowiem autorytatywnego przewodnika. Pierwsza monumentalna *Bibliografia Galileiana* (1568—1895) (Firenze—Roma 1896) A. Carlego i A. Favara wymieniła w porządku chronologicznym 2108 pozycji oraz jeszcze 21 pozycji w *Appendice*. Bibliografię z lat 1896—1940 ogłosił w 1943 r. G. Boffito. Jak wiadomo, Favaro publikował liczne kolejne uzupełnienia swojej bibliografii; po części uwzględnia je np. zestawienie bibliograficzne dołączone do nowego rosyjskiego przekładu dzieł wybranych Galileusza (Moskwa 1964⁴), dodając ponadto skróconą bibliografię ok. 150 pozycji z lat 1940—1963. Informację o wybranych galileanach z 1964 r. podaje galilejański numer „De Homine”, przeglądu ośrodka badań w zakresie nauk moralnych i społecznych uniwersytetu rzymskiego⁵. Listę ok. 1400 galileanów z lat 1940—1963 zawierać ma w formie aneksu tom materiałów międzynarodowego kongresu galilejańskiego, zorganizowanego przez amerykański katolicki Uniwersytet Notre-Dame; bibliografię tę przedstawia się jako kontynuację bibliografii Carlego, Favara i Boffita.

Są to wszakże wysiłki rozproszone, niezadowalające, nie mówiąc już o braku bieżącej, systematycznej i wyodrębnionej publikacji danych bibliograficznych z lat ostatnich, tak niezwykle płodnych w galileana. Warto zresztą podkreślić, że ożywienie w związku z tematyką galilejańską przyniosło nie tylko liczne nowe wydawnictwa i publikacje; przyczyniło się ono zarazem do ujawnienia pewnej liczby zapomnianych oryginalnych pism Galileusza, zwłaszcza korespondencji, lub związanych z nim pism jego współczesnych⁶. Szczególne bogactwo rękopisów i przyczynków do bibliografii ukazały — z okazji rocznicowych wystaw galilejańskich — kolekcje amerykańskie⁷. A więc nawet lista druków i rękopisów

⁴ Zob. w części III niniejszego zestawienia *Izbrannyje trudy* [...].

⁵ Zob. w części IV niniejszego zestawienia: *Somenzi V.*, [...].

⁶ *Galileana* krąży m. in. w handlu antykwarskim. Np. katalog nr 149 z 1965 r. londyńskiego antykwariatu Dawsons of Pall Mall pt. *Rare Books and Manuscripts* oferuje współczesną Galileuszowi kopię jego listu z 16 lipca 1611 r. do G. Gallanzoniego w Rzymie, z podpisem położonym inną ręką, aniżeli ręką kopisty; pewne cechy podpisu przypominają ówczesny podpis samego Galileusza. Oryginał listu jest nieznan; istnieje tylko późniejsza jego replika, z poprawkami wniesionymi osobiście przez Galileusza, w zbiorach Biblioteca Nazionale Centrale we Florencji. List jest wyjątkowo ciekawej treści: Galileusz rozwija swój pogląd o górzystej powierzchni Księżyca w polemice z jezuitą C. Claviusem oraz L. delle Colombe. Cena kopii: 850 funtów.

Dla porównania kilka cen druków galilejańskich. Ten sam antykwariat w katalogu nr 140 z 1964 r. pt. *Makers of Modern Science* oferował dzieła Galileusza (w nawiasie cena w funtach), np.: *Difesa* [...] 1607 (185); *Dialogo* [...] 1632 (150); *Discorsi* [...] 1638 (245); *Systema cosmicum* [...] 1641 (75). Antykwariat Zeitlin & Ver Brugge w Los Angeles w katalogu nr 208 z 1964 r. pt. *Rare Books in the History of Science* oferował (w nawiasie cena w dolarach) m. in.: *Discorso al serenissimo Don Cosimo II* [...] 1612, współoprawne z nadzwyyczaj rzadkim drukiem, sygnowanym w 1642 r. w Paryżu (?), zawierającym poemat: P. Gaudenzio, *Sonetti in morte del famosissimo Galileo* (2250); *Istoria e dimostrazioni* [...] 1613 (850). Ten sam antykwariat w katalogu nr 209 z 1965 r. sygnalizował bardzo rzadką anonimową (?) polemikę z 1612 r. z rozprawą Galileusza o ciałach zanurzonych w wodzie: *Considerazioni sopra il „Discorso”* [...] (975).

⁷ Por. np. informacje na ten temat w „Revue d'Histoire des Sciences et de Leurs Applications”, nr 2/1965, s. 236; „Isis”, 1964, nr 182, s. 444.

kopisów z lat twórczości Galileusza do 1642 r., tak dokładnie, zdawałoby się, opracowana, jest dziś uzupełniana i poprawiana; pracę taką podjął S. Drake⁸.

Skoro zatem problematyka galilejska zajmuje trwale i poczesne miejsce na warsztacie badawczo-naukowym, interesujące i pożyteczne wydało się przejrzanie i zestawienie wyboru *galileanów*, które pojawiły się w światowym piśmiennictwie naukowym w ostatnich czasach. Największą wagę przywiązano do publikacji z lat 1960—1965, ale przypomniano także pewne publikacje z lat pięćdziesiątych. Mimo że w zasięgu terytorialnym zestawienie niniejsze jest międzynarodowe, wymienia ono tylko te pozycje, które są dostępne w Polsce, w kilku bibliotekach badających najlepiej w *galileana* zaopatrzonych.

Zestawienie, pierwsze w tym rodzaju, nie jest wolne od braków i usterek; sama już kwestia wyboru podanych pozycji może być z pewnością przedmiotem dyskusji. Zestawienie to zostało w każdym razie pomyślane jako skromny materiał pomocniczy — a może raczej tylko inspirowający — w indywidualnych studiach historycznonaukowych czy pracach popularyzatorskich podejmowanych w Polsce, przez polskich badaczy, w związku z Kopernikiem, Galileuszem i ich dziełem; oczywiście, poza pracami naukowymi i badawczymi projektowanymi w oparciu o szerszy warsztat. Zestawienie okaże prawdopodobnie największą przydatność, służąc za orientacyjny przewodnik po tematyce *galileanów* w polskich bibliotekach naukowych⁹. Ze względu na obrany cel zestawienia, do listy nowszych publikacji dodano wykaz niektórych znajdujących się w Polsce egzemplarzy oryginalnych wydań dzieł Galileusza oraz ich pierwszych tłumaczeń.

Dzieła Galileusza, jak wiadomo, docierały do Polski bardzo wcześnie, a związki z Polską Galileusza i jego twórczości, związki z naszym krajem najbliższej jego rodziny i przyjaciół — to tematy wciąż jeszcze otwarte. Wspominając o recepcji twórczości Galileusza i jej wpływach w Polsce, nie sposób nie wymienić tych badań, które w końcu XIX w. prowadził Artur Wołyński. Ten znakomity znawca Galileusza miał możliwość, podczas długoletniego pobytu we Włoszech, przeprowadzenia wielostronnych poszukiwań w archiwach i bibliotekach zarówno państwowych, jak prywatnych. Wynikiem wieloletnich kwerend i bezpośredniej lektury odszukanych tekstów są interesujące odkrycia i prace Wołyńskiego, które do dnia dzisiejszego nie straciły nic na aktualności. Co więcej, wydaje się, że stanowią one nieoceniony fundament wszelkich obecnych naszych badań nad szkołą kopernikańską i galilejską w Polsce.

Zacytowana na wstępie *Bibliografia Kopernikowska* wymienia ok. 40 publikacji Wołyńskiego, część ich można znaleźć w kraju tylko w Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika i w Książnicy Miejskiej

⁸ S. Drake przygotowuje suplementarny, 21 tom uzupełnień i poprawek do nowej edycji *Le opere* [...]. Najbardziej zależy mu na materiałach bibliograficznych — zwłaszcza na informacjach o wszelkich rękopisach z lat 1564—1642, gdzie w jakikolwiek sposób padło imię Galileusza — w językach poza angielskim, francuskim, niemieckim i włoskim. S. Drake prosi o nadsyłanie informacji pod adresem: 2100 Russ Building, San Francisco 4, California, U. S.; nie stracą one, oczywiście, aktualności i po wydaniu suplementu.

⁹ Wydawnictwa Biblioteki Narodowej nie odzwierciedlają bieżącego stanu posiadania polskich bibliotek; kwartalnik „Centralny Katalog Książek Zagranicznych. Nowe Nabytki w Bibliotekach Polskich” w ostatnim numerze z 1965 r. prowadził bibliografię za lata 1958—1962, w pierwszym numerze z 1966 r. jest kontynuowana i częściowo uzupełniona bibliografia za lata 1959—1963.

w Toruniu. Wołyński pozostawił również pokaźny zbiór notat rękopiśmiennych i korespondencji. Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej (t. 1, nry 5183—6000) pod numerami 5845—5859 (ss. 507—509) podaje spis notatek naukowych i dokumentów, które zostały nabyte przez Bibliotekę od wdowy po Arturze Wołyńskim w 1897 r. Szczególnie interesująca jest teka nr 5853 zawierająca luźne notatki, poświęcone głównie Galileuszowi. Rękopiśmienną kartotekę *copernicanów* obejmuje teka nr 5858.

W związku z powyższym nasuwa się pewna refleksja. Otóż konieczne i pilne chyba jest opracowanie dotychczas nie wykorzystanego odpowiednio, a nawet nieco zapomnianego dorobku naukowego Wołyńskiego i innych polskich badaczy galileanistyki, co powinno zapoczątkować ustalenie stanu badań nad szkołą kopernikańską i galilejską w Polsce¹⁰. Opracowanie takie powinno podawać dokładne dane typu bio-bibliograficznego, ścisły katalog dzieł drukowanych i prac zachowanych w rękopisach, miejsce przechowywania dorobku itd. Wydaje się, że przystąpienie do tej pracy może okazać się nader pożyteczne dla planowanych poszukiwań w zakresie kopernikanistyki polskiej.

*

Lista wymienia zasadniczo pozycje ze zbiorów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i biblioteki Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN w Warszawie.

Wybrane pozycje autorzy opatrzyli własnym komentarzem rzeczowym albo krytycznym.

Pozycje zestawienia ujęte są w cztery grupy:

- I. *Edycje oryginalne dzieł Galileusza* (w układzie chronologicznym);
- II. *Reedycje i przekłady dzieł Galileusza* (jw.);
- III. *Wydawnictwa zwarte i seryjne oraz prace w zbiorowych wydawnictwach zwartych i seryjnych dotyczące Galileusza* (w układzie alfabetycznym inicjałów nazwisk autorów bądź tytułów lub nazw publikacji);
- IV. *Prace w czasopiśmie dotyczące Galileusza* (jw.).

Zastosowany skrócony opis bibliograficzny zachowuje na ogół formułę przyjętą w bieżących opisach bibliograficznych w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”. Opis podaje: nazwisko i inicjały imion autora, tytuł i podtytuł pracy, wiadomości o przekładzie, inicjały imion i nazwiska współpracowników, oznaczenie numeru tomu i części oraz kolej-

¹⁰ Prof. B. Biliński w „Nauce Polskiej” (nr 1/1965, s. 29) zapowiedział, że przygotowuje dwie publikacje: *Galileo ed il mondo polacco* (rozdziały: *I Polacchi nella cerchia di Galileo a Padova*; *La famiglia di Galileo in Polonia*; *I Polacchi ed il dramma galileiano*; *La fortuna di Galileo in Polonia*) oraz *Galileo, Ciampoli e la Polonia* (por. też informacje o odczycie prof. Bilińskiego na te tematy w *Kronice* niniejszego numeru, s. 192). Warto pamiętać, że poza Wołyńskim większe odkrywcze opracowania w tym zakresie ogłosili — H. Feldmanowski w 1868 r. oraz A. Grabczewski w 1875 r.; późniejsze prace przyniosły już tylko wiadomości fragmentaryczne, pozwalające wszakże domyślać się, jak interesujące *polonica* galilejskie zawierać może np. nie przebadana dostatecznie i tkwiąca w różnych archiwach korespondencja Burattiniego, Pudłowskiego, Heweliusza, Pinocciego, Magniego, Desnoyersa, Boulliau, Roberval, Mersenne'a, Huygensa, de Bergeraca, braci del Buono i wielu innych (por. także komentarz w związku z francuskim przekładem *La bilancetta* z 1964 r. w części II zestawienia).

ności wydania, tytuł publikacji — serii, wydawnictwa ciągłego lub czasopisma — i numer kolejny tomu (rocznika) i części w obrębie publikacji, miejsce — tylko w grupach I, II i III — i rok wydania, numer kolejny lub bieżący zeszytu wchodzącego w skład rocznika poprzednio oznaczonego numerem, wiadomości o objętości tekstu i dodatkach do tekstu lub numery stron zajętych przez pracę lub numer strony w pracy do porównania. W opisie w oryginalnym brzmieniu podano tylko nazwiska i inicjały imion autora, tytuł pracy, tytuł publikacji, miejsce wydania. W tytułach wyrazy, z wyjątkiem imion własnych, zaczynają się małą literą niezależnie od pisowni oryginalnej. Nazwiska i tytuły rosyjskie podano w transkrypcji wydawniczej zalecanej przez *Zasady pisowni polskiej*.

I. EDYCJE ORYGINALNE DZIEŁ GALILEUSZA

Sidereus nuncius magna, longeque admirabilia spectacula pandens, suspiciendaque proponens unicuique, praesertim vero philosophis, atque astronomis, quae a Galileo Galileo patritio florentino patavini gymnasii publico mathematico perspicilli nuper a se reperti beneficio sunt observata in Lunae facie, fixis innumeris, lacteo circulo, stellis nebulosis, apprime vero in quatuor planetis circa Jovis stellam disparibus intervallis, atque periodis, celeritate mirabili circumvolutis; quos, nemini in hanc usque diem cognitos, novissime author depraehendit primus; atque Medicea sidera nuncupandos decrevit. Venetijs, apud Thomam Baglionum, MDCX.

Biblioteka Jagiellońska, Mathesis, numer katalogowy 651.

Il saggiaiore, nel quale con bilancia esquisita e giusta si ponderano le cose contenute nella libra astronomica e filosofica di Lotario Sarsi Sigensano, scritto in forma di lettera all'ill.mo e rever.mo mns.re d. Virginio Cesarini acc.o linceo, m.o di camera di n.s., dal sig. Galileo Galilei acc.o linceo, nobile fiorentino, filosofo e matematico primario del ser.o gran duca di Toscana. In Roma MDCXXIII, appresso Giacomo Mascardi.

BJ, Mathesis 652.

Tractatus de proportionum instrumento, quod merito compendium universae geometriae dixeris, auctore Galilaeo Galilaei nobili florentino, philosopho et mathematico excellentissimo ex italica lingua latine conversus, adiectis notis, quibus et artificiosa instrumenti fabrica et usus ulterior exponitur. Editio altera. Argentorati, typis Davidis Hautti, MDCXXXV.

BJ, Mathesis 657.

Systema cosmicum, authore Galilaeo Galilaei lynceo, academiae pisanae mathematico extraordinario, serenissimi magni-ducis Hetruriae philosopho et mathematico primario: in quo quatuor dialogis, de duobus maximis mundi systematibus, ptolemaico et copernicano, utriusque; rationibus philosophicis ac naturalibus indefinite propositis, disseritur. Ex italica lingua latine conversum. Accessit appendix gemina, qua ss. scripturae dicta cum terrae mobilitate conciliantur. Augustae Treboc. Impensis Elzeviriorum, typis Davidis Hautti. Anno 1635.

BJ, Mathesis 649.

Nov-antiqua sanctissimorum patrum, et probatorum theologorum doctrina, de sacrae scripturae testimoniis in conclusionibus mere naturalibus, quae sensata experientia, et necessariis demonstrationibus evinci possunt, temere non usurpandis: in gratiam serenissimae Christinae Lotharingae, mag-ae ducis Hetruriae, pri-

vatim ante complures annos italico idiomate conscripta a Galileo Galilei nobili florentino, primario serenitatis eius philosopho et mathematico. Nunc vero juris publici facta, cum latina versione italico textui simul adjuncta. Augustae Trebec., impensis Elzeviriorum, typis Davidis Hautti, MDCXXXVI.

BJ, Mathesis 655.

La operazione del compasso geometrico e militare di Galileo Galilei nobil fiorentino, letter delle matematiche nello studio di Padova. In Padova MDCXL, per Paolo Frambotto.

BJ, Mathesis 654.

II. REEDYCJE I PRZEKŁADY DZIEŁ GALILEUSZA

Dialogue on the great world systems. Przełożył na angielski G. de Santillana. Chicago 1953, ss. 505.

W *Dniu trzecim*, kiedy Salviati mówi o poglądzie Kopernika na ruch Wenus naokoło Słońca i gdy, referując zaobserwowane cechy Wenus, próbuje wysnuć analogie między Wenus i Księżycem — autor tłumaczenia angielskiego błędnie oddaje *meritum* oryginału. W zdaniu bowiem: „...Kopernik wyraził mniemanie, że ta planeta wydaje własne światło...”, „ta planeta” — „it” — komentuje jako Księżyc. Chodzi, oczywiście, o Wenus. Por.: S. Drake, *Galileo gleamings II: A kind word for Salusbury*. „Isis”, t. 49 cz. 1, 1958, nr 155, s. 27; E. Rosen, *Copernicus on the phases and the light of the planets*. „Organon”, t. 2, 1965, s. 73.

Dialogue concerning the two chief world systems — ptolemaic and copernican. Przełożył na angielski S. Drake. Przedmowę napisał A. Einstein. Berkeley — Los Angeles 1953, ss. XXVII + 496.

Rec.: „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” (M. Brahmmer), t. 3, 1955, ss. 487—489; „Isis”, t. 52 cz. 2, 1961, nr 187, s. 361.

Przeład przedmowy A. Einsteina na rosyjski zawierają „Woprosy Istorii Jestiestwoznaniija i Tiechniki”, t. 16, 1964, ss. 29—33.

The Assayer. Letter to the grand duchess Cristina. Letters on sunspots. The starry messenger. Przełożył na angielski S. Drake. W książce: S. Drake, *Discoveries and opinions of Galileo*. New York 1957, ss. XII + 308.

Lettere copernicane. Wstępem opatrzył B. Widmar. Napoli 1959, ss. 141.

[Zawartość:] *Lettera a don Benedetto Castelli; Lettera a mons. Piero Dini; Seconda lettera a mons. Piero Dini; Lettera a madama Cristina di Lorena.*

The „Sidereal messenger” of Galileo Galilei and a part of the preface to Kepler’s „Dioptrics”. Containing the original account of Galileo’s astronomical discoveries. Przełożył na angielski, opatrzył wstępem i objaśnieniami E. S. Carlos. London 1960, ss. 111.

Discourse on bodies in water. Przełożył na angielski Thomas Salusbury. Przedmową i objaśnieniami opatrzył S. Drake. Urbana Illinois 1960, ss. XXVI + 89.

On motion and on mechanics. Przełożyli na angielski I. E. Drabkin i S. Drake. Madison 1960, ss. 196.

[Galilei G.; Grassi H.; Guiducci M.; Kepler J.], *The controversy on the comets of 1618.* Przełożyli na angielski S. Drake i C. D. O’Malley. Philadelphia 1960, ss. XXV + 380.

Rec.: „Nature”, 1961, nr 4786, s. 134; „Mind: A Quarterly Review of Psychology and Philosophy”, 1961, nr 279, s. 433; „Isis”, t. 53 cz. 2, 1962, nr 172, ss. 259—261.

Zebrane w książce wypowiedzi w sporze, który wywołało pojawienie się w 1618 r. trzech komet, przetłumaczono z tekstów zawartych w *Dzieltach Ga-*

Rytowana podobizna Galileusza z jego instrumentami wplecionymi w ornament obramowania, którą zawiera pierwsze wydanie *Il saggiatore* (1623)

Портрет Галилея, гравюра из первого издания *Il saggiatore* (1623)

Galileo's engraved portrait within ornamental border, of the first edition of *Il saggiatore* (1623)

Uleusza (Le opere [...] Edizione Nazionale, t. 6, wyd. 2, Firenze 1933). Dyskusję tę zapoczątkował jezuita H. Grassi, występując z obroną tradycyjnego arystotelesowskiego stanowiska w filozofii przyrody (*op. cit.*, ss. 25—35). Grassiemu przeciwstawił się konsul akademii florenckiej, bliski przyjaciel Galileusza M. Guiducci (*ibidem*, ss. 43—105). Odpowiedź Grassiego ukazała się w postaci listu opublikowanego pod pseudonimem Lotario Sarsi (*ibidem*, ss. 111—179). Pod wpływem treści listu włączył się ostatecznie do dysputy Galileusz swym *Il saggiaiore (ibidem, ss. 197—372)*.

La bilancetta (The little balance). Przełożyli na angielski L. Fermi i G. Bernardini. W książce: L. Fermi, G. Bernardini, *Galileo and the scientific revolution*. New York 1961, ss. X + 150.

Rec.: „Science”, t. 133, 1961, nr 3463, ss. 1472—1473.

Poza przekładem (ss. 133—143) książka zawiera popularnie skreśloną biografię oraz krótką bibliografię.

Dialog o dwóch najważniejszych układach świata — ptolemeuszowym i kopernikowym. Przełożył na polski E. Ligocki. Przedmowę napisał M. Brahmer. Wyd. 2 (przedruk fotoofsetowy wydania 1, Warszawa 1953). Warszawa 1962, ss. 540.

Dialoguri asupra științelor noi. Przekład na rumuński. București 1961, ss. 458.

La première journée du „Dialogue”. Przełożył na francuski M. Clavelin. W artykule: M. Clavelin, *Galilée et la cosmologie traditionnelle*. „Revue d’Histoire des Sciences et de Leurs Applications”, t. 15, nr 1/1962, ss. 1—26.

Jest to pierwszy przekład pierwszej części *Dialogu* na francuski.

La sixième journée de „Discorsi e dimostrazioni”. Przełożył na francuski S. Moscovici. W artykule: S. Moscovici, *Remarques sur le dialogue de Galilée „De la force de la percussion”*. „Revue d’Histoire des Sciences [...]”, t. 16, nr 1/1963, ss. 97—137.

Le opere di Galileo Galilei. Edizione nazionale. Pod redakcją G. Abettiego. T. 1—20 w 21 woluminach. Wyd. 3 (przedruk anastatyczny wydania 2, Firenze 1929—1939). Firenze 1964—, ss. około 11 500, liczne ilustr., *facsimile* autografów i tabl. poza tekstem.

Nowe wydanie *Dzieł Galileusza* ukazuje się z inicjatywy włoskiego Comitato nazionale per le manifestazioni celebrative del IV centenario della nascita di Galileo Galilei i pod patronatem prezydenta Włoch; wydanie przygotowało to samo wydawnictwo, Casa Editrice Barbèra we Florencji, które opublikowało pierwsze wydanie w latach 1890—1909. Suplement (wol. 21) będzie zawierał aktualnie opracowane uzupełnienia i poprawki. Ponadto komitet powierzył pizańskiej Domus Galilaeana przygotowanie wydania krytycznego dzieł wszystkich Galileusza, zestawienie pełnej i aktualnej bibliografii galilejskiej, przystąpienie do prac nad wydawnictwem *Iconografia galileiana* oraz nad wydaniem narodowym dzieł uczniów Galileusza.

Izbrannyje trudy w dwuch tomach. Pod redakcją A. J. Iszlińskiego. T. 1—2. Moskwa 1964, ss. 640 + 570.

[Zawartość:] T. 1: *Zwiewnyj wiestnik; Postanije k Francesko Ingoli; Dialog o dwuch gławniejszych sistiemach mira — Ptolemiejewoj i Kopiernikowoj* (z wydzielonym indeksem marginaliów). T. 2: *Miechanika; Raszuzdzenije o tiełach, przybawajuszczich w wodie; Biesiedy i matematiczeskije dokazatelstwa, kasajuszcziesia dwuch nowych otraslej nauki. Aneksy (Priloženija) do t. 2: B. G. Kuzniecowa, Galileo Galilei (Oczerk žyjni i naucznoego tworeczestwa); L. J. Majstrow, Galilej i teorija wierojatnostiej; I. B. Pogriebyszkij, U. I. Frankfurt, Galilej i Diekart; ciż: Galilej i Gfujgiens; L. W. Żygałowa, Pierwyje upominanija o Galileje w russkoj naucznoj literaturie*.

T. 1 poprzedza przedmowa A. J. Iszlińskiego; każdy z dwóch tomów zawiera bardzo obszerne przypisy (*Kommentarii*) do zamieszczonych dzieł. W t. 2 w aneksach, poza wymienionymi wyżej artykułami, podano szczegółowy spis

rzeczy kolejnych tomów *Le opere* [...]. *Edizione nazionale* (wyd. 2) oraz bibliografią *galileanów* z lat 1606—1963 (w pisowni oryginalnej, ale z błędami literowymi). Główna część tej bibliografii powtarza fragmenty znanej bibliografii A. Favara (pozycje 1—298); publikacje nowsze, z lat 1940—1963 (pozycje 299—450), podane są, niestety, z opuszczeniami i nierządkiimi błędami literowymi (jest to nie wyciępiona dotychczas wada przypisów i aneksów drukowanych alfabetem łacińskim w drukowanych poza tym cyrylicą wydawnictwach moskiewskiej „Nauki”; por. np. także: B. G. Kuzniecowa, *Galilej*. Moskwa 1964). Źródłem cennych informacji bibliograficznych jest wydzielone zestawienie literatury w języku rosyjskim o Galileuszu. O ile nam wiadomo, podobna bibliografia piśmiennictwa w języku polskim dotychczas nie istnieje.

Sidereus nuncius magna [...]. A cura del Comitato nazionale per le manifestazioni celebrative del IV centenario della nascita di Galileo Galilei (przedruk anastatyczny wydania 1, Venetiis MDCX). Domus Galilaeana di Pisa MDCCCLXIV.

Sidereus nuncius (Le message céleste). Wyboru z tekstu dokonał, przełożył na francuski i objaśnił E. Namer. Paris 1964, ss. 128, tabl. i ryc. w tekście 13.

Rec.: „Revue d’Histoire des Sciences [...]”, t. 18, nr 2/1965, ss. 239—240.

Considérations sur l’opinion copernicienne. Przełożył na francuski M. Clavelin. W artykule: M. Clavelin, *Galilée et le refus de l’équivalence des hypothèses*. „Revue d’Histoire des Sciences [...]”, t. 17, nr 4/1964, ss. 304—330.

Lettre de Galilée à Christine de Lorraine, grande-duchesse de Toscane (1615). Przełożył na francuski F. Russo. „Revue d’Histoire des Sciences [...]”, t. 17, nr 4/1964, ss. 331—366.

Tłumaczenie jest poprzedzone obszernym komentarzem traktującym list jako próbę Galileusza pozytywnego interpretowania *Biblii* nie tylko w świetle systemu Kopernika, lecz w ogóle postępów przyrodoznawstwa; komentarz zawiera także elementy polemiki z A. Koestlerem (zob. dalej w części III zestawienia), który w *The sleepwalkers* (New York 1959) zajmuje wobec Galileusza i myśli galilejańskiej stanowisko inkwizycji! Niejeden czytelnik interesującego komentarza F. Russo oraz tłumaczenia żałuje może tylko, iż autor nie opatrzył uwagą znanej omyłki Galileusza popełnionej w tym właśnie liście co do godności kapłańskich Kopernika, która wywołała tyle sporów, ale została bodaj dostatecznie wyjaśniona przez E. Rosena w komunikacie *Copernicus was not a priest* na IX Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki (por. dalej w części III zestawienia: *Actes du IXe Congrès* [...]).

La bilancetta (1586). Przełożył na francuski i skomentował E. Namer. W artykule: E. Namer, *Le traité de „La balance hydrostatique” de Galilée*. „Revue d’Histoire des Sciences [...]”, t. 17, nr 4/1964, ss. 397—403.

Niestety, ani w komentarzu do przekładu angielskiego (por. wyżej: L. Fermi, G. Bernardini, [...]) z 1961 r., ani w komentarzu do nowego przekładu francuskiego czytelnik polski nie znajdzie w związku z *La bilancetta* najskromniejszych nawet *poloniców*, bodajby w formie przypisów informujących czy polemizujących z dotychczasowymi publikacjami. Z publikacji tych wynika, że w 1641 r. Stanisław Pudłowski, po osobistym widzeniu się z Galileuszem, przywiózł do Polski odpis tego nie drukowanego jeszcze wówczas traktatu i przekazał go przyjacielowi, Tytusowi Burattiniemu. Ten ostatni wniósł do traktatu poprawki, zbudował według niego precyzyjną wagę hydrostatyczną, opisał ją w dziełku *La bilancia sincera* (rękopis znajduje się w Bibliothèque Nationale w Paryżu) i podarował Walerianowi Magniemu. Dzięki wadze Magni na Zamku Warszawskim w 1647 r. zrealizował słynny eksperyment dowodzący możliwości istnienia próżni oraz wydał na ten temat pierwszą na świecie publikację. „Na pomysł zbitcia tezy o niemożliwości istnienia próżni wpadłem czytając Galileusza [...] oraz obserwując działanie wagi Archimedes, otrzymanej w podarunku od [...] Burattiniego w Krakowie 1644 roku” — pisał sam Magni, a Burattini we wstępie do swojej *Misura universale* [...] (Wilno 1675) entuzjastycznie sławi Galileusza jako swego mistrza. Nieco wiadomości w związku z tym podali m.in.: A. Favaro, *Intorno alla vita ed ai lavori di Tito Livio Burattini*. Venezia 1896; idem, *Supplemento agli studi intorno alla vita* [...]. Venezia 1900; A. Hniłko, *Włosi w Polsce. Tito Livio Burattini*.

Kraków 1923; M. Subotowicz, *Najwcześniejsza drukiem wydana rozprawa o eksperymentalnym dowodzie istnienia próżni przeprowadzonym i opisanym przez Waleriana Magniego w Warszawie w r. 1647*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, t. 4, nr 1/1959, ss. 35—104; tamże przekład na polski rozprawy i listów Magniego, skąd pochodzi przytoczony wyżej cytat (ss. 101—102). „Czytając Galileusza” — M. Subotowicz interpretuje zresztą: czytając *Discorsi e dimostrazioni matematiche* [...] ¹¹.

[Mersenne F. M.], *Un hommage de Mersenne à Galilée*. Opublikowali i przełożyli na francuski P. Costabel i P. Piveteau. „Revue d'Histoire des Sciences [...]”, t. 18, nr 2/1965, ss. 221—226.

Tłumaczenie krótkiego lecz celnie wybranego fragmentu nie z Galileusza a z Mersenne'a (F. M. Mersenne, *Cogitata physico-mathematica* [...]. Paris 1644, *Hydraulica*, ss. 193—194) znalazło się w tej rubryce na prawach wyjątku, ponieważ *Elogium (Hommage)* w sposób niezwykle skondensowany charakteryzuje zasługi naukowe Galileusza; Mersenne wybił na pierwsze miejsce przewrót w nauce spowodowany przez Galileusza *solo telescopio*, wyrażając poglądy, który jeszcze po 320 latach budzi kontrowersje. Por. np.: V. Ronchi, *Galileusz, mistrz techniki*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, t. 10, nr 3/1965, ss. 260—275.

III. WYDAWNICTWA ZWARTE I SERYJNE ORAZ PRACE W ZBIOROWYCH WYDAWNICTWACH ZWARTYCH I SERYJNYCH DOTYCZĄCE GALILEUSZA

Actes du VIIIe Congrès international d'histoire des sciences. Florence-Milan 3—9 septembre 1956. T. 1—3. W serii: *Collection des travaux de l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences*. Nr 9. Firenze 1958, ss. 1338, ilustr. i tabl. 106.

[Galileana:] A. C. Crombie, *Galileo Galilei: a philosophical symbol* (ss. 1089—1095); L. Geymonat, *I caratteri del linguaggio scientifico nel pensiero di Galileo* (ss. 1099—1102); A. M. Crinò, *Accenni di sir Robert Southwell a Galileo nel suo taccuino di viaggio* (ss. 1143—1145); J. Pelseneer, *La répugnance à publier, chez le savant de génie* (ss. 1155; w. 1 od dołu — 1156: w. 1—9 od góry); M. Lacoïn, *Naissance de la science moderne* (ss. 1171—1175).

Actes du IXe Congrès international d'histoire des sciences. Barcelona—Madrid 1—7 septembre 1959. W serii: *Collection* [...]. Nr 12. Barcelona—Paris 1960, ss. 732, ilustr.

[Galileana:] A. Koyré i I. B. Cohen, *I. Newton, Galilée et Platon*. II. *The dynamics of the Galileo — „Plato” problem* (ss. 165—197); J. W. Herivel, *Newton's dynamical method in the tract „De motu”* (ss. 488—492); E. Rosen, *Copernicus was not a priest* (ss. 579—581); J. M. Simón-Guilleuma, *Juan Roget, óptico español inventor del telescopio* (ss. 708—712).

Actes du dixième Congrès international d'histoire des sciences. Ithaca 26 VIII 1962 — 2 IX 1962. T. 1—2. W serii: *Collection* [...]. Nr 15. Paris 1964, ss. 1058, ilustr.

[Galileana:] W. E. Knowles Middleton, *Torricelli's part in the invention of the barometer* (ss. 393—395); I. E. Drabkin, *G. B. Benedetti and Galileo's „De motu”* (ss. 627—630); V. Ronchi, *The evolution of the meaning of „light” in natural philosophy* (ss. 725—727).

Actes du Symposium international des sciences physiques et mathématiques dans la 1re moitié du XVIIe siècle. Pise-Vinci 16—18 juin 1958. W serii: *Collection* [...]. Nr 11. Paris 1960, ss. 280, ilustr. i tabl.

[Galileana:] F. Russo, *Les rapports entre pensée mathématique et pensée*

¹¹ Por. przypis 10.

physique au début du XVIIe siècle; L. Geymonat, *I cosi detti „esperimenti mentali” nei discorsi galileiani ed i loro legami con la tecnica*; K. Hujer, *Galileo and dialectical materialism of the twentieth century*; W. Hartner, M. Schramm, *La notion de l'inertie chez Hipparque et Galilée*; B. G. Kouznetsov, *L'idée d'homogénéité de l'espace dans le „Dialogo” de Galilée et son évolution postérieure*; S. Sambursky, *The influence of Galileo on Boyle's philosophy of science*; C. Maccagni, *Esperienza, tecnica e matematica nel „metodo” di Galileo Galilei*; A. Natucci, *Il concetto di lavoro meccanico in Galileo e Cartesio*; G. Arrighi, *Un galileiano lucchese Francesco Mario Fiorentini*.

Bacher R., *Das astronomische Dreigestirn der Renaissance, Kopernikus, Galilei, Kepler*. Innsbruck 1952, ss. 62, tabl. 3.

Bajew K. L., *Sozdatieli nowoj astronomii, Kopernik, Bruno, Kepler, Galilej*. Wyd. 2. Moskwa 1955, ss. 125, ilustr.

Banfi A., *Galileo Galilei*. W serii: *La cultura*. Nr 38. Milano 1961, ss. 352.

[Bonelli M. L.], *Mostra di documenti e cimeli galileiani*. Firenze 1964, ss. 96.

Rec.: „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” (E. Rybka), t. 10, nr 3/1965, s. 363.

Bublejnikow F. D., *Galileo Galilej*. Moskwa 1964, ss. 86.

Butterfield H., *The origins of modern science 1300—1800*. London 1958, ss. 198.

Idem, *Rodowód współczesnej nauki 1300—1800*. Przełożyła na polski H. Kraheńska. Warszawa 1963, ss. 229.

Rec.: „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” (M. Frankowska), nr 3—4/1964, ss. 388—389; „Organon” (A. Birkenmajer), t. 2, 1965, ss. 37—48; „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” (A. Birkenmajer), t. 11, nr 1—2/1966 ss. 13—22.

Carotenuto S., *Galileo Galilei nella storia e nella legende*. Firenze 1941, ss. VIII + 440.

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu.

Crombie A. C., *Galilée devant les critiques de la postérité*. W serii: *Université de Paris. Les conférences du Palais de la Découverte. D (Histoire des sciences)* nr 45. Paris 1956, ss. 24.

D'Elia P. M., S. J., *Galileo in China: Relations through the Roman College between Galileo and the Jesuit scientists-missionaries (1610—1640)*. Cambridge Massachusetts 1960.

Rec.: „American Oriental Society: Journal” (B. Szcześniak), t. 82, 1962, ss. 126—128; „Isis”, t. 53 cz. 4, 1962, nr 174, ss. 409—410.

Drabkin I. E., Drake S., *Galileo Galilei on motion and the mechanics*. Madison 1960, ss. 196.

Rec.: „Revue Thomiste”, t. 61, nr 2/1961, ss. 292—298; „Archives Internationales d'Histoire des Sciences”, t. 13, 1960, nr 54—55, ss. 162—163.

Fermi L., Bernardini G., *Galileo and the scientific revolution*. New York 1961, ss. X + 150.

Por.: też w II części zestawienia.

Freiesleben H. Ch., *Galileo Galilei: Physik und Glaube an der Wende zur Neuzeit*. W serii: *Grosse Naturforscher*. Nr 20. Stuttgart 1956, ss. 165, ilustr. 6, frontispis.

Rec.: „Lychnos”, 1957—1958, s. 402.

Opracowanie popularnonaukowe; autor przedstawił w dziesięciu rozdziałach główne etapy życia i działalności Galileusza oraz omówił jego ważniejsze dzieła.

Galileo Galilei. Zum 400 Geburtstag. W serii: *Deutsches Museum. Abhandlungen und Berichte*. T. 32, nr 1. München — Düsseldorf 1964, ss. 52, ilustr. 19.

[Zawartość:] F. Bopp, *Physik damals und heute* (ss. 6—8); F. Klemm, *La nuova scienza* (ss. 9—22); J. O. Fleckenstein, *Galilei und die kopernikanische Reform* (ss. 23—31); F. Rauhut, *Galilei und die italienische Schriftsprache* (ss. 32—41); W. Gerlach, *Zur Geistesgeschichte der Galileizeit* (ss. 42—50); *Übersichtstafel: Galileo Galilei und seine Zeit* (ss. 51—52).

Garin E., *Galileo pensatore e la cultura del suo tempo*. W serii: *Università degli studi di Firenze*. Firenze 1964, ss. 27.

Idem, *Scienza e vita civile nel Rinascimento italiano*. W serii: *Universale Laterza*, Nr 21. Bari 1965, ss. 186.

Książka zawiera dwa poświęcone Galileuszowi rozdziały: *Galileo e la cultura del suo tempo; Galileo „filosofo”* (ss. 109—170). Garin rozpatruje m. in. wpływ na Galileusza kopernikanizmu również jako systemu filozoficznego. Praca zawiera także akcenty polemiki z pewnymi twierdzeniami R. Giacomello (zob. niżej) o okolicznościach powstania *De motu* oraz z jego twierdzeniem, jakoby nie zachowały się żadne ślady ówczesnych pizańskich dyskusji i sporów Galileusza (co Giacomelli utrzymuje za pracę: E. Wohlwill, *Galilei und sein Kampf für die copernicanische Lehre*. T. 1. Hamburg—Leipzig 1909, s. 114).

Geymonat L., *Galileo Galilei*. W serii: *Piccola biblioteca scientifico-letteraria*. Nr 78. Torino 1957, ss. 385, ilustr. 15.

Rec.: „Scientia”, t. 92, 1957, ss. 291—292; „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, t. 3, nr 2/1958, ss. 315—316; „Isis”, t. 49 cz. 3, 1958, nr 157, ss. 370—371; „Physis”, t. 1, 1959, ss. 49—51.

Idem, *Galileo Galilei*. Wyd. 2, Torino 1965, ss. 450, ilustr.

Autor, który od 1952 r. jest profesorem uniwersytetu w Pawii, wydał już poprzednio dwie interesujące prace poświęcone dziejom myśli racjonalistycznej: *Studi per un nuovo razionalismo* (Roma 1945) i *Saggi di filosofia neorazionalistica* (Roma 1953). Niniejsza książka jest monografią popularnonaukową, lecz nie pozbawioną cennych interpretacji, zwłaszcza w rozdziałach końcowych: *Il manifesto copernicano, Il fallimento del programma galileiano, Il ritorno alla scienza pura*. Wydanie 2 jest poszerzone o nowe obserwacje i oceny; prof. B. Biliński pisze o nim w „Nauce Polskiej” (nr 1/1965, s. 29): „Jest to bodaj najlepsza książka, jaka ukazała się obecnie o Galileuszu, precyzyjna w swych sądach i nowatorska w interpretacjach. Napisana zarówno dla specjalistów, jak i dla szerszej publiczności. Książkę tę powinien poznać każdy, kto przystępuje do studiów nad Galileuszem i chce oprzeć się na pracach włoskich”.

Giacomelli R., *Galileo Galilei giovane e il suo „De motu”*. W serii: *Quaderni di storia e critica della scienza*. Nr 1. Domus Galilaeana di Pisa 1949, ss. 106.

Praca jest poświęcona jednemu z najważniejszych problemów fizycznych i filozoficznych XVI i XVII w. Kompozycja książki wyróżnia dwie części: w pierwszej — autor śledzi koleje młodości Galileusza (*La giovinezza di Galileo*, ss. 1—24), w drugiej — przedstawia traktat *De motu* (*Il trattato e il dialogo „De motu”*, ss. 25—104). Książkę kończy *Conclusioni* (ss. 105—106). Główny nacisk położył autor na analizie treściowej *De motu* powstałego w latach 1589—1592 w czasie wykładów pizańskich Galileusza, w których — jak pisze Giacomelli — Galileusz sformułował własną i oryginalną koncepcję ruchu. W części drugiej autor porusza następujące problemy związane z zawartością i strukturą traktatu *De motu*: natura ciężaru i światła; ruch ciał w przestrzeni niepustej; ruch ciał w próżni; spadanie ciał; ruch ciągły; siła — *vis impressa*; nowe rozważania Galileusza o sile i wieczności ruchu, o ciężarze i świetle, o próżni i przyspieszeniu spadających ciał. O polemice z Giacomellim por. wyżej: [Garin E.], *Scienza e vita* [...].

Fortuna di Galileo. Bari 1964.

[Zawartość:] G. de Santillana, *Galileo e la sua sorte*; F. Zagar, *Galileo astronomo*; L. Geymonat, *La fisica e il metodo di Galileo*; R. Teani, *L'influenza di Galileo sullo sviluppo della tecnica*; L. Bulferetti, *Galileo e la società del suo tempo*; L. Morandi, *Il significato attuale del programma di Galileo e la necessità di una politica della scienza*.

Tom tych monografii jest zbiorem odczytów wygłoszonych z inspiracji

Teatro Piccolo di Milano przy okazji przedstawień *Vita di Galileo* B. Brechta. Interesujące jest stwierdzenie, jak bardzo koncepcja Brechta — w interpretacji tego teatru — zaważyła na dyskusji rocznicowej o Galileuszu we Włoszech. Zob.: B. Brecht, *Zycie Galileusza*. Przełożył na polski R. Szydłowski. W wydaniu: Idem, *Dramaty*. T. 2. Warszawa 1962, ss. 115—254.

Hall A. R., *From Galileo to Newton 1630—1720*. W serii: *Rise of modern science*. T. 3. London—New York 1963, ss. 380, ilustr.

Koestler A., *The sleepwalkers. A history of man's changing vision of the universe*. Przedmową poprzedził H. Butterfield. New York 1959, ss. 624, ilustr.

Rec.: „Isis”, t. 50 cz. 3, 1959, nr 161, ss. 255—260; „Scientific American”, 1959, nr 200, ss. 187—192.

Idem, *Les somnambules*. Przekład na francuski. Paris 1960, ss. 421.

Głośna, agresywna książka. Napisana z pozycji antynaukowej w duchu inkwizytorskiej nietolerancji, o sformułowaniach, które wydałyby się co najmniej niezręczne taktycznie samemu prokuratorowi procesu Galileusza, książka Koestlera m.in. oskarża Galileusza o destrukcję umysłowości ludzi mu współczesnych i, także, kontynuatorów jego dzieła, to znaczy: nauki rzekomo zmierzającej do skompromitowania i unicestwienia wszelkich wartości duchowych; konsekwencją zatrucia myślą galilejańską jest, zdaniem Koestlera, nieodwracalny kryzys dzisiejszej nauki. Książka wywołała już liczne polemiki, m.in. uczonych katolickich (zob. np. F. Russo, *La lettre* [...] w części II zestawienia).

Koyré A., *Galilée et la révolution scientifique du XVIIe siècle*. W serii: *Université de Paris. Les conférences* [...]. D [...] nr 37. Paris 1955, ss. 191.

Kuzniecowa B. G., *Razwitiye naucznoj kartiny mira w fizikie XVII—XVIII ww*. Moskwa 1955, ss. 344.

Galileuszowi autor poświęcił w rozdziale 1: *Gieliocentrizm i sozdanije mechanicznej kartiny mira* części 2—4 (ss. 32—83): 2. *Mirowozzrientije Galileja*; 3. *„Dialog o dwóch sistiemach mira”*; 4. *„Biesiedy i matematyczeskije dokazatelstwa”*.

Idem, *Razwitiye fizycznych idiej ot Galileja do Ejnsztejna w swiecie sowniennoj nauki*. Moskwa 1963, ss. 511.

Idem, *Galilej*. Moskwa 1964, ss. 325.

Rec.: „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” (J. Dobrzycki), t. 10, nr 3/1965, s. 362.

Lot F., *Visages des grands savants*. W serii: *Vies et visages*. Paris 1963, ss. 418.

Jest to książka warta obejrzenia dzięki bardzo inteligentnie wybranej formule popularyzacji historii nauki. Uczonych charakteryzują krótkie fragmenty tekstów źródłowych lub autorytatywnych opracowań, zaskakujące czasem cytaty, anegdota i ciekawostki pod nieco sensacyjnymi tytułami oraz dobrze dobrana ikonografia. Do rozdziałiku *Galilée masque* (ss. 29—36) sięgnięto do G. de Santillany, V. Ronchiego i J. Perrina. Galileusz wypadł tu zresztą bardziej blado niż inni, może wskutek nadmiaru materiału do dyspozycji? Poświęcono mu 9 stron, choć więcej dano np. Swedenborgowi, d'Alembertowi, Ampère'owi, Poincarému, Nicolle'owi i innym.

Morpurgo-Tagliabue G., *I processi di Galileo e l'epistemologia*. W serii: *Saggi di cultura contemporanea*. Milano 1963, ss. 156.

Papp D., *A l'aube de la méthode expérimentale: la loi de la chute libre et la circulation du sang*. W serii: *Université de Paris. Les conférences* [...]. D [...] nr 26. Paris 1954, ss. 17.

Procissi A., *La collezione galileiana della Biblioteca Nazionale di Firenze*. T. 1. *Anteriori-Galileo*. Roma 1960, ss. XXIV + 330.

Rec.: „Physis”, t. 2, 1960, ss. 265—267.

Ronchi V., *Il cannocchiale di Galileo e la scienza del seicento*. Torino 1958, ss. 248.

Santillana G. de, *The crime of Galileo*. Chicago 1955, ss. XVI + 339, ilustr. 12.

Rec.: „Annals of Science”, t. 13, 1957, ss. 200—201; „Nature”, t. 182, 1958, s. 7; „Lychnos”, 1956, ss. 265—269; „Physis”, t. 1, 1959, ss. 54—55; „Scientia”, t. 83, 1958, ss. 249—250.

Monografia opracowana przez znakomitego znawcę Galileusza i tłumacza jego dzieł, profesora historii i filozofii nauki w Instytucie Technologicznym w Massachusetts, wybitnie wyróżnia się wśród publikacji galilejskich. Śmiało ujęcie treści i bogactwo refleksji autora, świetny aparat krytyczny i atrakcyjny styl sprawiają, że monografia zyskała wiele tłumaczeń i recenzji. Por. np.: Idem, *Le procès de Galilée*. Przekład na francuski. Paris 1955, ss. 458, ilustr.; Idem, *Processo di Galileo*. Przekład na włoski. Tekst przejrzal i poprawił oraz opatrzył nową przedmową autor. Milano 1960, ss. 353, i in.

Scientific change. Historical studies in the intellectual, social and technical conditions for scientific discovery and technical invention, from antiquity to the present. Symposium on the history of science. University of Oxford 9—15 July 1961. Pod redakcją A. C. Crombiego. London 1963, ss. 396.

[Galileana:] V. Ronchi, *Complexities, advances, and misconceptions in the development of the science of vision: What is being discovered?* (ss. 542—561, *passim*); G. de Santillana, *On forgotten sources in the history of science* (ss. 813—828, *passim*).

Zob. też w komunikatach i dyskusji np.: ss. 86, 109, 201, 204, 236, 348, 367, 370 oraz inne i dalsze; *Index* zawiera, niestety, tylko dwie wskazówki: w odniesieniu do s. 548 i s. 825.

Siedow L. I., *Galilej i osnovy miechaniki*. Moskwa 1964, ss. 40.

Sziszakow W. A., *Galileo Galilej*. Moskwa 1964, ss. 38.

Torcoletti L. M., *Il processo di Galileo. Clero ed astronomia*. Przedmową poprzedził kardynał Celso Costantini. Monza 1955, ss. 375.

Willey B., *The seventeenth-century background. Studies in the thought of the age in relation to poetry and religion*. W serii: *Peregrine books*. Y3. Harmondsworth Middlesex 1962, ss. 284.

Imię Galileusza przewija się często przez tę książkę, ale szczególnie poświęcono mu rozdział 1 cz. 3: *Thomas Aquinas and Galileo* (ss. 18—28). Na próżno natomiast szukalibyśmy w tej pracy imienia Szekspira, choć stosunki między ówczesną poezją angielską a nauką poddane są obszernym rozważaniom. Warto wspomnieć, że np. punktem wyjścia artykułu G. Canguilhema z 1964 r. (zob. w IV części zestawienia) jest przeciwstawienie wielkich rówieśników: Szekspira i Galileusza. Znamienną paralelę Szekspir—Galileusz podejmują także autorzy polscy, kreśląc ogólniejszy obraz kultury XVII w. Porównanie: Probierezyk z *Jak wam się podoba* i *Il saggiaiore* znajduje się w t. 1 *Narodzin nowożytnej filozofii człowieka* B. Suchodolskiego (Warszawa 1963, s. 524). Piękne porównanie: Prospero z *Burzy* — Galileusz daje J. Kott (*Szekspir współczesny*, Warszawa 1965, ss. 388—389).

Zubow W. P., *Razwitiije atomistycznych predstavlenij do naczala 19 wieka*. Moskwa 1965, ss. 372.

Atomistika Galileja stanowi cz. 1 rozdziału 4 *Klasiczeskaja atomistika XVII w.* (ss. 207—224). Książkę tę, wydaną po śmierci autora, otwiera *Krótki zarys życia i działalności W. P. Zubowa*, kończy zaś bibliografia jego prac.

IV. PUBLIKACJE W CZASOPISMACH

Abetti G., *Le scoperte astronomiche di Galileo*. Cz. 1. „Scientia”, t. 95, nr 1/1960, ss. 77—85. Toż. Cz. 2. *Ibidem*, t. 95, nr 2/1960, ss. 11—118.

Aiton E. J., *On Galileo and the Earth-Moon system*. „Isis”, t. 54 cz. 2, 1963, nr 176, ss. 205—208.

Idem, *Galileo and the theory of the tides. Comments [...]*. *Ibidem*, t. 56 cz. 1, 1965, nr 183, ss. 56—61.

Anwar M. M., *Galileo's telescope*. „Pakistan Journal of Science”, nr 5/1959, ss. 237—238.

Bedini S. A., *Galileo Galilei and time measurement. A re-examination of pertinent documents*. „Physis”, t. 5, ss. 145—165.

Bernardini G., *Influenza di Galileo nella filosofia naturale moderna. „De Homine”* (czasopismo wydawane przez Centro di ricerca per le scienze morali e sociali dell'Istituto di Filosofia della Università di Roma), 1965, nr 13.

Biliński B., *Uroczystości Galileuszowe w Accademia nazionale dei Lincei w Rzymie*. „Nauka Polska”, t. 13, nr 1/1965, ss. 18—29.

Bonelli M. L., *Provando e riprovando — Versuchen und immer versuchen. „Die BASF”* (czasopismo wydawane przez Badeńską Fabrykę Aniliny i Sody Sp. Akc. w Ludwigshafen), nr 4/1963, ss. 155—162.

Idem, *Die Instrumente des Galileo Galilei (1564—1642) im Museo di Storia della Scienza in Florenz*. *Ibidem*, nr 2/1964, ss. 95—102.

Rec.: „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” (E. Rybka), t. 10, nr 3/1965, s. 363.

Burstyn H. L., *Galileo's attempt to prove that the Earth moves*. „Isis”, t. 53 cz. 2, 1962, nr 172, ss. 161—185.

Idem, *Galileo's attempt at a cosmogony*. *Ibidem*, t. 53 cz. 3, 1962, nr 173, ss. 460—464.

Idem, *Galileo and the Earth-Moon system: Reply to dr Aiton*. *Ibidem*, t. 54 cz. 3, 1963, nr 177, ss. 400—401.

Idem, *Galileo and the theory of the tides. Reply [...]*. *Ibidem*, t. 56 cz. 1, 1965, nr 183, ss. 61—63.

Por. w tym samym numerze „Isis” komentarz E. J. Aitona, z którym H. L. Burstyn tutaj polemizuje.

Canguilhem G., *Galilée: la signification de l'oeuvre et la leçon de l'homme*. „Archives Internationales d'Histoire des Sciences”, t. 17, 1964, nr 68—69, ss. 209—222.

Clark J., S. J., *Pierre Gassendi and the physics of Galileo*. „Isis”, t. 54 cz. 3, 1963, nr 177, ss. 352—370.

Clavelin M., *Le problème du continu et les paradoxes de l'infini chez Galilée*. „Thalès”, 1959, nr 10, ss. 1—26.

Idem, *Galilée et le refus de l'équivalence des hypothèses*. „Revue d'Histoire des Sciences [...]”, t. 17, nr 4/1964, ss. 304—330.

Costabel P., *La roue d'Aristote et les critiques françaises à l'argument de Galilée*. „Revue d'Histoire des Sciences [...]”, t. 17, nr 4/1964, ss. 385—396.

Crinò A. M., *Due lettere inedite di Elia Diodati*. „Isis”, t. 52 cz. 4, 1961, nr 170, s. 493.

Drabkin E. A., *Note on Galileo's „De motu”*. *Ibidem*, t. 51 cz. 3, 1960, nr 165, ss. 271—277.

Drake S., *Note on the Moon's appearance in total eclipse*. *Ibidem*, s. 204.

Idem, *Galileo on equal speed of fall (Correspondence)*. *Ibidem*, ss. 337—338.

Idem, *Galileo gleanings VI: Galileo's first telescopes at Padua and Venice*. *Ibidem*, t. 50 cz. 3, 1959, nr 161, ss. 245—254.

Idem, *Galileo gleanings VII: An unrecorded manuscript copy of Galileo's „Cosmography”*. „Physis”, t. 1, 1959, ss. 294—306.

Idem, *Galileo gleanings VIII: The origin of Galileo's books „On floating bodies” and „The question of the unknown academician”*. „Isis”, t. 51 cz. 1, 1960, nr 163, ss. 56—63.

Idem, *Galileo gleanings IX: An unrecorded manuscript copy of Galileo's „Use of the compass”*. „Physis”, t. 2, 1960, ss. 281—290.

Idem, *Galileo gleanings X: Origin and fate of Galileo's theory of the tides*. *Ibidem*, t. 3, 1961, ss. 185—194.

Idem, *Galileo gleanings XI: Further bibliographical notes. Ibidem*, t. 4, 1962, ss. 33—38.

Idem, *Galileo gleanings XII: An unpublished letter of Galileo to Peiresc. „Isis”*, t. 53 cz. 2, 1962, nr 172, ss. 201—211.

Idem, *Galileo gleanings XIII: An unpublished fragment relating to the telescope and the Medicean stars. „Physis”*, t. 4, 1962, ss. 342—344.

Dubarle D., O. P., *La méthode scientifique de Galilée. „Revue d'Histoire des Sciences [...]”*, t. 18, nr 2/1965, ss. 161—190.

Fleckenstein J. O., *Ot „nowoj nauki” Riennessansa k „nowomu mietodu” Barokko. „Woprosy Istorii Jestiestwoznaniija i Tiechniki”*, t. 16, 1964, ss. 108—115.

Frajese A., *Galileo nella storia della matematica. „De Homine”*, 1965, nr 13.

Garin E., *Galileo pensatore, Ibidem.*

Gilbert N. W., *Gli umanisti e la scienza. „Rivista di Filosofia”*, t. 52, 1961, ss. 159—278.

Idem, *Galileo and the school of Padua. „Journal of the History of Philosophy”*, t. 1, 1963, ss. 223—231.

Autor m. in. kontynuuje polemikę z tezami pracy: J. H. Randall jr., *The school of Padua and the emergence of modern science. Padova 1961* — negując, że metoda naukowa Galileusza wywodzi się od padewskich logików arystotelików, twierdząc natomiast, że jej źródła tkwią w myśli Euklidesa, Archimedeasa oraz Pappo, a problematykę metodologiczną Galileusz podjął pod wpływem lektur dialogów platońskich.

Grant E., *Motion in the void and the principle of inertia in the Middle Ages. „Isis”*, t. 55 cz. 2, 1964, nr 180, ss. 265—292.

Grigorian A. T., *Počátky klasické mechaniky. „Sborník pro Dějiny Přírodních Věd a Techniky”*, t. 9, 1964, ss. 21—70.

Groll T., *Drogami myślenia: wczehświat bliżej człowieka. „Perspektywy”*, nr 12/1956, ss. 1—2.

Harig G., *Galilei und sein Kampf gegen die aristotelisch-scholastische Naturlehre. „Spektrum”*, t. 10, nr 4/1964.

Herivel J. W., *Galileo's achievements. „Nature”*, t. 194, 1962, nr 4823, ss. 4—5.

Horský Z., *Dílo Galileje Galilei ve vyvoji astronomie. „Zprávy Komise pro Dějiny Přírodních, Lékařských a Technických Věd Československé Akademie Věd”*, t. 16, 1964, ss. 6—10.

Idelson N. J., *Galilej w istorii astronomii. „Woprosy Istorii Jestiestwoznaniija [...]”*, t. 16, 1964, ss. 52—84.

Koyré A., *Le „De motu gravium” de Galilée. De l'expérience imaginaire et de son abus. „Revue d'Histoire des Sciences [...]”*, t. 13, nr 3/1960, ss. 197—245.

Lombardi F., *Morte e transfigurazione del „transcendentale”. „De Homine”*, 1965, nr 13.

Majstrow L. E., *Elementy teorii wierojatnostiej u Galileja. „Woprosy Istorii Jestiestwoznaniija [...]”*, t. 16, 1964, ss. 94—98.

Mirodonowa E. P., *Pierwye szagi fizycznej akustiki w trudach Galileja i Miersienna. Ibidem*, ss. 85—90.

Morghen R., *The academy of the lincei and Galileo Galilei. „Cahiers d'Histoire Mondiale”*, t. 7, 1963, ss. 165—381.

Moscovici S., *Remarques sur le dialogue de Galilée „De la force de la percussion”. „Revue d'Histoire des Sciences [...]”*, t. 16, nr 1/1963, ss. 97—137.

Idem, *Les développements historiques de la théorie galiléenne des marées. Ibidem*, t. 18, nr 2/1965, ss. 193—220.

Nakayama S., *Galileo and Newton's problem of world formation. „Japanese Studies in the History of Science”*, t. 1, 1962, ss. 76—82.

Namer E., *L'intelligibilité et l'expérience chez Galilée*. „Revue d'Histoire des Sciences [...]”, t. 17, nr 4/1964, ss. 369—384.

Idem, *Le traité de „La balance hydrostatique” de Galilée*. *Ibidem*, ss. 397—403.

Idem, *Quelques travaux récents sur Galilée*. *Ibidem*, t. 18, nr 2/1965, ss. 230—234.

Nardi B., *I processi di Galileo*. „De Homine”, 1965, nr 13.

Pogribysskij I. B., *Galilėj i matematika*. „Woprosy Istorii Jestiestwoznanija [...]”, t. 16, 1964, ss. 34—37.

Pokorný Z., *Dopis Jana Marka Marci Galileimu*. „Sbornik pro Dějiny [...]”, t. 9, 1964, ss. 6—20.

Joannes Marcus Marci (1595—1667) przesłał Galileuszowi swoje dzieło *De proportionone motu seu regula sphygmica* (Pragae 1639). Autor doniesienia wydał tekst dołączonego do przesłanej książki listu, który jest interesującym przyczynkiem do dziejów recepcji nauki galilejskiej w Czechach.

Pozzan A. M., *Il „Galileo” di Brecht*. „De Homine”, 1965, nr 13.

Ravetz J. R., *Galileo on the strength of materials*. „The School Science Review”, 1961, nr 149, ss. 52—57.

Ronchi V., *Wlijanije optiki XVII w. na obszczeje razvitije nauki i filosofii*. „Woprosy Istorii Jestiestwoznanija [...]”, t. 16, 1964, ss. 99—107.

Idem, *Galileo, maestro di tecnica*. „Luce e Immagini”, t. 18, nr 2/1964. Toż. W serii: *Publicazioni dell'Istituto nazionale di ottica*. Seria 2, nr 1057. Firenze—Arcerti 1964. Toż. Na polski przełożyła Maria Oderfeld. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, t. 10 nr 3/1965, ss. 259—272.

Rosen E., *Galileo's missatements about Copernicus*. „Isis”, t. 49 cz. 3, 1958, nr 157, ss. 319—330.

Idem, *Copernicus on the phases and the light of the planets*. „Organon”, t. 2, 1965, ss. 61—78.

Artykuł traktuje głównie o Galileuszu, tematem jest bowiem odkrycie faz Wenus przez Galileusza w świetle interpretacji łączących je z „proroctwem” Kopernika dotyczącym tych faz.

Russo F., *Lettre de Galilée à Christine de Lorraine, grande-duchesse de Toscane (1615)*. „Revue d'Histoire des Sciences [...]”, t. 17, nr 4/1964, ss. 331—366.

Por. komentarz w części II niniejszego zestawienia.

Rybka E., *Galileusz w świetle współczesnej astronomii*. „Nauka Polska”, t. 13, nr 1/1965, ss. 11—17.

Salvini G., *Metodi e mezzi del fisico*. „De Homine”, 1965, nr 13.

Sambursky S., *Galileo's attempt at a cosmogony*. „Isis”, t. 53 cz. 4, 1962, nr 174, ss. 460—464.

Santillana G. de, Drake S., *Arthur Koestler and his „Sleepwalkers”*. „Isis”, t. 50 cz. 3, 1959, nr 161, ss. 255—260.

Seeger R. J., *On the role of Galileo in physics*. „Physis”, t. 5, 1963, ss. 5—38.

Smolka J., *Fyzikální dílo Galilea Galileiho*. „Zprávy Komise pro Dějiny [...]”, t. 16, 1964, ss. 1—6.

Somenzi V., *Galileo 1964. Una rassegna sulla letteratura galileiana più recente*. „De Homine”, 1965, nr 13.

Suter R., *A note on Galileo's father*. „Isis”, t. 51 cz. 4, 1960, nr 166, ss. 565—566.

Taton R., *Tableau chronologique de la vie et de l'oeuvre de Galilée*. „Revue d'Histoires des Sciences [...]”, t. 17, nr 4/1964, ss. 294—304.

Idem, *Les oeuvres originales de Galilée dans quelques grandes bibliothèques parisiennes*. *Ibidem*, t. 18, nr 2/1965, ss. 227—230.

Teske A., *Galileusz i metoda nauk ścisłych*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, t. 10, nr 3/1965, ss. 277—281.

Idem, *Z Padwy do Florencji i Rzymu. Zamiary Galileusza i droga do procesu. Ibidem*, ss. 285—293.

Idem, *Galileusz w świetle dawnej optyki. Wyniki badań Vasca Ronchiego. Ibidem*, ss. 359—362.

Voisé W., *Grocjusz, uczeń Galileusza. Ibidem*, ss. 295—299.

Idem, *Włoskie imprezy Roku Galileusza. Refleksje obserwatora. Ibidem*, ss. 325—330.

Zachováł L., *Galileo Galilei. „Zprávy Komisé pro Dějiny [...]”, t. 16, 1964, ss. 10—14.*

Zubow E. P., *Atomistika Galileja. „Woprosy Istorii Jestiestwoznanija [...]”, t. 16, 1964, ss. 38—81.*

Artykuł stanowi część monografii *Razwitiye atomisticzeskich predstavlenij do naczala 19 wieka*, którą wydano w 1965 r. po śmierci autora. Zob. w części III zestawienia.

Zygalska E. W., *Pierwyje upominaniya o Galileje w russkoj naucznoy literaturie. „Woprosy Istorii Jestiestwoznanija [...]”, t. 16, 1964, ss. 91—93.*

ТРУДЫ ГАЛИЛЕЯ И ЛИТЕРАТУРА, ПОСВЯЩЕННАЯ ГАЛИЛЕЮ В ПОЛЬШЕ

Представленный авторами список изданий включает переводы трудов Галилея, а также монографии, исследования и статьи, посвященные жизни и творчеству великого ученого, появившиеся в мировой научной литературе за последние годы и доступные в Польше. Авторы припоминают также об экземплярах тех оригинальных изданий произведений Галилея и первых их переводов, которые хранятся в Ягеллонской библиотеке. Перечисленные позиции, находящиеся, за небольшими исключениями, в Ягеллонской библиотеке в Кракове, библиотеке Польской академии наук в Варшаве и библиотеке Института истории науки и техники ПАН в Варшаве, разделены на четыре группы: I. *Древние печатные издания* (перечень которых составлен в хронологическом порядке); II. *Новые издания трудов Галлея и перевод*; III. *Книжные издания* (в алфавитном порядке фамилий их авторов) и IV. *Статьи*. Авторы списка характеризуют или рецензируют некоторые из этих изданий.

GALILEAN NOVELTIES IN SOME OF POLISH SCIENTIFIC LIBRARIES

The submitted list includes translations of Galileo's works as well as monographs, studies and materials concerned with his life and activity which have appeared in the universal scientific literature in the main during the recent years and are available in Poland. It was found useful, as well, to put in remembrance the copies of some original editions of Galileo's work and of their first translations contained in the stock of the Jagellonian Library. The items in question, classed in four groups: I. *Old books* (in original chronological order); II. *New editions and translations of Galileo's works*; III. *Compact publications* (in alphabetical order); IV. *Articles* — are contained, except for a few items, in the collections of the Jagellonian Library in Cracow, of the library at the Polish Academy of Sciences in Warsaw and of the library at the Institute for the History of Science and Technology of the Polish Academy of Sciences. Some of the items have been discussed or reviewed by the authors of the present list.